

AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA KORPORATIV BOSHQARUVNING ZAMONAVIY STANDARTLARINI JORIY QILISH YO'LLARI

Sanginov Xurshid Alisherovich

*O'zbekiston metallurgiya kombinati aksiyadorlik jamiyati
Ijroiya apparati Ijtimoiy masalalar va kommunikatsiyalar boshqarmasi,
Ijtimoiy korporativ ma'suliyat bo'limi yetakchi mutaxassisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada aksiyadorlik jamiyati va korporativ boshqaruv tushunchasi, aksiyadorlik jamiyatida korporativ boshqaruvni tashkil etish, rivojlanish bosqichlari to'g'risida mulohazalar yuritilgan.

Tayanch iboralar: AJ, korporativ boshqaruv, dividend, aksiyadorlik jamiyati turlari.

Aksiyadorlik jamiyati – ustav miqdori (ya'ni kapitali) ma'lum bir miqdordagi aksiyalarga bo'linib ketgan mulkdorchilik turi hisoblanadi. Uning tashkilotchilari ta'sischi deb yuritiladi. Aksiyadorlik jamiyati boshqa mulkdorchilik turlaridan muomalaga aksiyalarni chiqarish va sotish yo'li bilan ajralib turadi. Aksiya egalari aksiya narxi o'sishi hamda dividend ko'rinishida daromad oladilar. Dividend deb, aksiyadorlar jamiyati foydasidan aksiya egasiga har yili beriladigan va uning daromadiga aylangan qismiga aytiladi.

Dastlabki aksiyadorlik jamiyati XVII asrda paydo bo'lgan. O'zbekistonda esa bozor islohotlari davomida mol-mulkni davlat tasarrufidan chiqarish va xususiy lashtirish jarayonida vujudga kelgan.

Aksiyadorlar jamiyatining ochiq va yopiq jamiyat shaklidagi turlari bor:

- Yopiq aksiyadorlik jamiyati — aksiya egalari ma'lum guruh, masalan, ta'sischi larning o'zi bilan cheklanadi. Aksiyalar faqat ularning o'rtasida tarqatiladi.

- Ochiq aksiyadorlik jamiyati — jamiyat aksiyalari erkin sotiladi va sotib olinadi, aksiyadorlar soni cheklanmagan, xohlagan va aksiya olishga puli bor yuridik yoki jismoniy shaxs, shu jumladan, ajnabiy shaxslar uning a'zosi bo'la oladi. O'zbekiston Respublikasi "Aksiyadorlik huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi qonuni 1996-yil 26-aprelda qabul qilingan. 2014-yil 6-mayda esa yangi tahrirda qabul qilindi. Bunga sabab qonunning barcha moddalariga o'zgartirish kerakligida edi. Dastlab 2 turdagi aksiyadorlik jamiyati mavjud bo'lgan bo'lsa, hozirgi kunda faqat ochiq aksiyadorlik jamiyati mavjud. Ya'ni aksiyadorlik jamiyati deb yuritiladi. Prezidentimiz Islom Karimov mamlakatimizni 2015-yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish yakunlari va 2016-yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruzasida mulkchilikning mazkur shakli ahamiyatiga alohida e'tibor

qaratdi. Korporativ boshqaruv ilmiy-ta'lim markazi Germaniyada joylashgan Yevropa menejment va texnologiyalar maktabining faol ishtirokida aksiyadorlik jamiyatlarining rahbar xodim va mutaxassislarini tizimli asosda tayyorlash va malakasini oshirishni tashkil qilish, ularning zamonaviy korporativ boshqaruv usullarini egallashini ta'minlash maqsadida tashkil etilganini ta'kidladi.

Korporativ boshqaruvning vujudga kelishi mulkka egalik qilish va uni bevosita boshqarish vazifalarining bir-biridan ajralib chiqishiga bog'liqdir. Bunday ajralish natijasida aksiyadorlik jamiyati faoliyatini bevosita boshqaruvchi yollanma rahbar (ya'ni menejer)ning ahamiyati oshadi. Pirovardida o'zaro munosabatlarda ishtirok etuvchi turli guruhlar paydo bo'ladi. Ularning har biri o'z manfaatlarini ko'zlab ish yuritadi. Shu munosabat bilan aksiyadorlik jamiyatida korporativ boshqaruvning bosh vazifasi jamiyatning barcha aktivlaridan samarali foydalanishdan iborat bo'ladi.

O'zbekistonda korporativ boshqaruv tizimini rivojlantirish borasidagi islohotlar, asosan, milliy korporativ boshqaruv tizimiga zamonaviy korporativ boshqaruv usullarini joriy etish, aksiyadorlik jamiyatlari faoliyati samaradorligini tubdan oshirish, ularga xorijiy investitsiyalarni keng jalb etish kabi chora-tadbirlarni amalga oshirishga qaratilgan. , ularning ochiqligi va jozibadorligini ta'minlash, strategik boshqaruvda aksiyadorlarning rolini kuchaytirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish; ustida ko'plab ishlar amalga oshirilmoqda korporativ boshqaruv tizimi tamoyillari va yondashuvlarini tubdan o'zgartirish, unga bozor iqtisodiyotiga xos real sifatlarni berish.

Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 24-apreldagi "Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvning zamonaviy usullarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4720-son Farmoni, O'zbekiston Respublikasining "Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvning zamonaviy usullarini joriy etish to'g'risida"gi Qonuni. "Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonuniga o'zgartirish va qo'shimchalar, unda belgilangan vazifa va chora-tadbirlar hayotga tatbiq etildi, "Korporativ boshqaruv kodeksi" qabul qilindi va uning tavsiyalari aksiyadorlik jamiyatlari faoliyati. Milliy korporativ boshqaruv tizimini innovatsion rivojlantirish uchun quyidagilar zarur:

- O'zbekistonda uzoq muddatga mo'ljallangan, korporativ boshqaruv sohasidagi davlat siyosatining maqsad, vazifalari va tamoyillarini, shuningdek, mazkur asos dasturini amalga oshirishni belgilovchi "Korporativ boshqaruv tizimini rivojlantirish konsepsiyasi"ni ishlab chiqsin; ;

- respublikada korporativ boshqaruvni rivojlantirishga ko'maklashuvchi va ko'maklashuvchi, turli notijorat shakldagi jamoat tashkilotlarining (masalan, O'zbekiston korporativ boshqaruv forumi, Assotsiatsiya) mavjudligi uchun shart-sharoit yaratuvchi jamoat tashkilotlari yetishmasligini hisobga olgan holda; Kuzatuv

kengashining mustaqil a'zolari, korporativ direktorlar assotsiatsiyasi, korporativ maslahatchilar jamiyati, institutsional va strategik investorlar gildiyasi, ichki auditorlar assotsiatsiyasi va boshqalar);

- fond birjasining listing mexanizmi orqali kooperativ boshqaruvi va respublika fond bozori o'rtasida uzviy bog'liqlikni ta'minlovchi korporativ munosabatlarni samarali boshqarish ustidan nazoratning asosiy elementlaridan biri bo'lganligi sababli quyidagi tadbirlarni amalga oshirish: joriy etish; "Birjalar va birja faoliyati to'g'risida"gi Qonunning 15-moddasida sanab o'tilgan aksiyalarni listinglash tartib-qoidalari ro'yxatida emitentning korporativ boshqaruv tizimini baholash tartibi; "Toshkent" fond birjasining Listing qoidalariga emitentdan Korporativ boshqaruv kodeksi tavsiyalariga rioya qilish majburiyatini yuklashi sharti bilan o'zgartirishlar kiritilsin.

Korporativ boshqaruvning innovatsion rivojlanishi quyidagi afzalliklarga ega: investitsion jozibadorlikni oshiradi; uzoq muddatli investorlarni jalb qilishga yordam beradi; kreditlash xarajatlarini kamaytirish imkonini beradi; jamiyat yoki aksiyadorlik jamiyatining bozor qiymatini oshiradi, shuningdek, jahon standartlari asosida milliy korporativ boshqaruv tizimini innovatsion rivojlantirish istiqbollari belgilovchi taklif va tavsiyalarni amalga qo'llaydi; O'zbekiston korporativ boshqaruv tizimining normativ-huquqiy, huquqiy va institutsional bazasini takomillashtirishga xizmat qiladi, bu esa aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatining samaradorligi va shaffofligini, O'zbekiston Respublikasining korporativ boshqaruv tizimini rivojlantirishda aksiyadorlar va boshqa manfaatdor tomonlarning rolini oshiradi. O'zbekiston Respublikasi.

Xulosa qilib aytganimizda, korporativ boshqaruv muhim ahamiyatga ega, chunki u kompaniyaning qanday ishlashini va barcha manfaatdor tomonlarning manfaatlariga mos kelishini tartibga soluvchi qoidalar va amaliyotlar tizimini yaratadi. Yaxshi korporativ boshqaruv axloqiy biznes yuritishga olib keladi. Bu esa o'z navbatida, moliyaviy barqarorlikka olib keladi. Investorlarni jalb qilish imkonini beradi. Innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali korxonalarining faoliyati sohalari va ishlab chiqaradigan mahsulotlari turining kengayishi, yangilanib turishiga erishish mumkin. Bu o'z navbatida raqobatbardoshlikni oshiradi. Ichki bozor raqobatida chiniqqan korxonalar, xalqaro bozor ya'ni yanada kuchliroq raqobatbardoshlikka, rivojlanishga intiladi. Bunda ichki bozorda to'plagan tajribasi juda qo'l kelishi mumkin.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati:

1. Aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruvning zamonaviy usullarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2015 yil 24 apreldagi PF-4720-son qarori. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2015. No 17. m. 204.

2. “Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuniga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish haqida. O'zbekiston Respublikasi qonuni. "Xalq so'zi". 2014 yil 7 may. 88-son (5988).
3. Tursunov G. Mamlakat iqtisodiyotini zamonaviy rivojlantirishda aksiyadorlik jamiyatlarini korporativ boshqarishning ahamiyati // *Biznes eksperti*, 2017 yil. 3-son.